

Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Yakın Tarihi: 24 Yıllık Tecrübe (1998-2022)

İlker DERE*¹ & N. Zeynep KIRAL²

Gönderilme Tarihi: **04 Ağustos 2022** Kabul Tarihi: **24 Ekim 2022**
DOI: 10.38015/sbyy.1154914

Öz:

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin yakın geçmişinde (1998-2022) yaşanan gelişmeleri öğretim programları aracılığıyla değerlendirmektir. Doküman analizi yöntemiyle yapılan çalışmada veri kaynakları olarak 1998, 2005 ve 2018 sosyal bilgiler öğretim programları ile alanyazın çalışmaları kullanılmıştır. Ulaşılan veriler, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Araştırma sonunda ilk olarak davranışçı yaklaşımla hazırlanan 1998 programının çağdaş sosyal bilgiler anlayışını tam olarak yansıtmadığı tespit edilmiştir. İkinci olarak yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan 2005 programında o zamana kadar hazırlanan programların aksine toplumsal kimlik yerine bireysel kimliğin ön plana çıkarıldığı görülmüştür. Bunlara ek olarak 2005 programı kendinden önceki programlarda var olmayan öğrenme alanları, ara disiplinler, beceriler, kavramlar, değerler, etkinlik önerileri, ölçme-değerlendirme öğeleri gibi birçok yeniliği beraberinde getirmiştir. Son olarak 2018 programında bu yeniliklerden ara disiplinler, kavramlar ve etkinlik önerileri yer almamış, bazı değerler kaldırılmış ve yerine yeni değerler eklenmiştir. Ayrıca 2018 programının 2005 programından farklı olarak çeşitli yetkinlikler ve okuryazarlıklar içerdiği görülmüştür. Bu sonuçlara dayanarak 2018 programının daha detaylı ve öğretmenlere rehberlik edecek nitelikte güncellenmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler programları, Türkiye, eğitim tarihi, okuryazarlık.

Abstract:

This research aims to evaluate the developments in the recent history of the social studies course in Turkey (1998-2022) through the curricula. Since 1998, 2005 and 2018 social studies curricula and literature studies were used as data sources, and the research was conducted with the document analysis method. The data were evaluated by the content analysis method. At the end of the study, it was determined that the 1998 curriculum, which was first prepared with a behavioral approach, did not fully reflect the understanding of contemporary social studies. Secondly, the 2005 curriculum, designed with a constructivist approach, emphasized individual identity instead of social identity, unlike the curricula prepared until that time. Furthermore, the 2005 curriculum brought many innovations, such as learning strands, sub-disciplines, skills, concepts, values, activity recommendations, and assessment and evaluation elements that did not exist in previous curricula. Moreover, while sub-disciplines, skills, concepts, and

Atf:

Dere, İ. & Kırıl, Z. N. (2022). Türkiye’de sosyal bilgilerin yakın tarihi: 24 yıllık tecrübe (1998-2022). *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 6(2), 206-224. <https://doi.org/110.38015/sbyy.1154914>

¹Namık Kemal Üniversitesi, Türkiye. Orcid ID: 0000-0003-0993-7812

²Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye. Orcid ID: 0000-0002-3831-4000

*Corresponding Author: dr.ilker.dere@gmail.com

activity recommendations were not included in the 2018 curriculum, some values were removed and some new values were added instead. Finally, it has been seen that the 2018 curriculum includes various competencies and literacy, unlike the 2005 curriculum. Based on these results, it can be suggested that the 2018 curriculum be revised in more detail to guide teachers.

Keywords: *Social studies curricula, Turkey, history of education, literacy.*

GİRİŞ

Günümüzde birçok ülkede okutulan sosyal bilgiler, sosyal bilimlerde üretilen bilgilerin öğretiminin yapıldığı disiplin olarak bilinmektedir (Kabapınar, 2019). Kapsamı geniş olduğu için sosyal bilgilerin ortak bir tanımından bahsetmek mümkün değildir. Buna rağmen bazı tanımlar, sosyal bilgileri açıklamak için faydalı olacaktır. Sosyal bilgileri Amerika’da ilk defa kapsamlı bir şekilde tartışan Milli Eğitim Derneği (National Education Association-NEA) Ortaöğretimin Yeniden Yapılandırılması Komisyonu’na göre: “Sosyal bilgilerin konusu doğrudan toplum düzeni, gelişimi ve sosyal grupların bir üyesi olan insanla ilgilidir” (Dunn, 1916, s. 9). Bir başka tanıma göre sosyal bilgiler; çeşitli alanlardan oluşan bir tür bileşim değil, özgün, tanımlanabilir hedefleri, yapısı ve pedagojisi olan ayrı bir disiplindir (Barr, 1997, s. 6). Tanımlardan da anlaşılacağı gibi sosyal bilgiler, sosyal bilimlerin bütün alanlarını içeren interdisipliner bir yapıdır.

Amerika Birleşik Devletleri’nde Sosyal Bilgilerin Doğuşu

Türkiye’de okutulan sosyal bilgiler disiplini, yapı ve anlayış olarak Amerika’da ortaya çıkmıştır. Modern anlamda sosyal bilgilerin temelleri, Milli Eğitim Derneği (NEA) Sosyal Bilgiler Komitesi’nin 1916 yılında yayımladığı rapor ile atılmıştır (Ross, 2001). Bu rapordan birkaç yıl sonra 1921 yılında National Council for the Social Studies (NCSS) kurulmuştur (Thornton, 2017). 1929’da Amerikan Tarih Kurumu’nun sosyal bilimciler ve eğitimcilerin bir araya gelerek birleşmiş bir sosyal bilgiler programı oluşturmaları yönündeki çağrısının ardından okullarda Sosyal Bilgiler Komisyonu oluşturulmuştur. Seçkin sosyal bilimcilerden oluşan komisyonun hazırladığı yedi ciltlik rapor, okullarda sosyal bilgiler dersine yeni bir yön verecek nitelikte olmuştur (Barr, Barth & Shermis, 1978). Aynı zamanda 1930’lu ve 1940’lı yıllarda çeşitli düşüncelerin çarpıştığı bir ortamda (Evans, 2006) yeniden kurmacı eğitim akımını ve öğrenci merkezli yaklaşımı benimseyen eğitimciler, sosyal bilgiler programının şekillendirilmesine katkı sağlamışlardır (Erden, 2000). 1930’dan 1950’li yıllara kadar Büyük Buhran (1929), II. Dünya Savaşı, Soğuk Savaş Dönemi ve komünizm gibi konular sosyal bilgiler öğretim programının temalarını etkilemiştir (Schug ve Beery, 1987 akt. Öztürk, Coşkun-Keskin & Otluoğlu, 2014, s. 9).

1960’lı yılların başından 1970’li yılların ortasına kadar sosyal bilgiler dersi yoğun eleştirilere maruz kaldıktan sonra “Yeni Sosyal Bilgiler” reform hareketi başlamıştır (Erden, 2000). Bu hareket, sosyal bilimlerin temel kavramlarının ve bilgiye ulaşma yöntemlerinin öğrencilere kazandırılmasının daha yararlı olacağını iddia etmiştir (Doğanay, 2008). Ancak Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) Ulusal Bilim Vakfı’nın yaptığı araştırmaların “Yeni Sosyal Bilgiler” hareketinin başarısız olduğunu göstermesi üzerine 1980’lerde “Temele Dönme” hareketi ile geleneksel sosyal bilgiler yaklaşımı benimsenmeye başlanmıştır (Naylor ve Diem, 1987 akt. Erden, 2000, s. 6).

1994 yılında NCSS, sonraki yıllarda dünyadaki diğer sosyal bilgiler programlarına kaynaklık eden sosyal bilgiler standartlarını açıklamıştır (Doğanay, 2008). Takip eden yıllarda gelişen ve uluslararası bir nitelik kazanan NCSS, sosyal bilgiler konularını ele alan “Social Education”,

“Middle Level Learning”, “Social Studies and the Young Learner” ve “Theory and Research in Social Education” adlı dört farklı dergi çıkarmaktadır. Bunun dışında yıllık bir kongre yapan NCSS, çeşitli kitaplar ve ders materyalleri yayınlamaktadır (NCSS, t.y.).

Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitimi

Türkiye’de sosyal bilgiler dersi, 1968 yılına kadar “Yurttaşlık Bilgisi”, “Vatandaşlık Bilgisi” ile “Toplum ve Ülke İncelemeleri” (Alaca, 2017; Bilgili, 2019; Öztürk, 2015) gibi isimlerle okutulmuştur. 1968 yılında “Toplum ve Ülke İncelemeleri” dersi kaldırılarak yerine tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi konularını içeren sosyal bilgiler dersi getirilmiştir (Ambarlı, 2010). Böylece ders adı olarak ilk kez Türk eğitim sisteminde yer bulan sosyal bilgiler; 1968’den itibaren ilkokullarda, 1975’ten itibaren ortaokullarda okutulmaya başlanmıştır. Ancak 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi’nden sonra 1985 yılında sosyal bilgiler dersi kaldırılarak ortaokullara “Millî Tarih”, “Millî Coğrafya” ve “Vatandaşlık Bilgileri” dersleri getirilmiştir (Akdağ ve Kaymakçı, 2011; Güngördü, 2002). İlkokul 4. ve 5. sınıflarda okutulmaya devam edilen sosyal bilgiler dersleri için 1990 yılında 1968 sosyal bilgiler programı geri getirilmiştir (Kayaalp, 2016; Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 1990).

Türkiye’de bugünkü anlamda modern sosyal bilgilerin temeli, 18 Ağustos 1997 tarihli 23084 sayılı kanunla atılmıştır (Resmi Gazete, 1997). Bu düzenlemenin ardından “Millî Tarih”, “Millî Coğrafya” ve “Vatandaşlık Bilgileri” derslerinin yerine 1998 yılından itibaren 4-7. sınıflarda okutulmak üzere “Sosyal Bilgiler” dersi getirilmiştir (MEB, 1998a; MEB, 1998b). 1998’de hazırlanan programın adı, 2 Nisan 1998 tarihinde yayınlanan 2487 sayılı Millî Eğitim Tebliğler Dergisi’nde “İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı” olarak geçmiştir (MEB, 1998a, s. 531). Vatandaşlık bilgileri dersinin yerine ise 7. ve 8. sınıflar için “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi” dersi getirilmiştir (MEB, 1998b). Böylece Türkiye’de modern manada sosyal bilgiler dersi ilkokul ve ortaokullarda okutulmaya başlanmıştır.

Araştırmanın Amacı

İlgili alanyazın incelendiğinde sosyal bilgilerin Türkiye’deki geçmişinin çeşitli çalışmalarda (Ablak & Yıldırım, 2021; Akdağ & Kaymakçı, 2011; Akpınar & Kaymakçı, 2012; Ambarlı, 2010; Aykaç, 2011; Çatak, 2015; Çoban & Akşit, 2018; Doğanay, 2008; Kalaycı & Baysal, 2020; Kaymakçı, 2015; Şahin, 2017) ele alındığı görülmektedir. Bu çalışmalarda; öğretim programları, ders kitapları, gazeteler, kanunlar, yönetmelikler ve yönergeler çerçevesinde sosyal bilgiler dersine ilişkin gelişmeler sunulmuştur. Bunlar, daha çok iki programın karşılaştırması şeklindedir. Bu araştırmaya en yakın çalışmada Çiydem ve Kaymakçı (2021), 1953-2020 yılları arasında kullanılan öğretim programlarının amaçları ve açıklamaları üzerinden sosyal bilgiler eğitimindeki eğilimleri belirlemeye çalışmıştır. Değinilen çalışmalardan farklı olarak bu araştırma, modern manada sosyal bilgilerin 24 yıllık tecrübesini bir bütün olarak sunmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla 1998-2022 yılları arasında hazırlanan sosyal bilgiler öğretim programları (1998, 2005 ve 2018) temel kaynak olarak kullanılmıştır. Bu yönüyle çalışmanın Türkiye’de modern sosyal bilgilerin yakın tarihini ortaya koyması ve 24 yılda yaşanan gelişmeleri yansıtması beklenmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bir araştırmacı, öğretim materyallerinin ya da programlarının yeterlilik durumlarını ve sonuçlarını ele almak istediğinde doğal olarak doküman analizine yönelmektedir. Bu durumda araştırmacı, doküman analizini temel yöntem olarak belirleyebileceği gibi, diğer yöntemleri

destekleyici olarak değerlendirebilmektedir (Ulutaş, 2017). Bu araştırmanın ana kaynaklarını öğretim programları oluşturduğu için araştırma doküman analizi üzerine kurgulanmıştır.

Veri Toplama Süreci

Bu araştırmanın veri kaynakları; 1998, 2005 ve 2018 Sosyal bilgiler öğretim programları ile alanyazın çalışmalarıdır. Doküman analizi yönteminin aşamaları (Yıldırım & Şimşek, 2021) takip edilerek öncelikle 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, MEB Tebliğler Dergisi’nde yayınlandığı için bu programa Tebliğler Dergisi arşivi üzerinden ulaşılmıştır. 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim programının tam metnine daha önce Millî Eğitim Bakanlığı tarafından paylaşılan dosyalardan ulaşılmıştır. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına ise MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın resmi internet sitesi üzerinden ulaşılmıştır. Programların orijinalliği kontrol edildikten sonra dokümanlar incelenmiş ve analiz edilmiştir.

Alanyazın çalışmaları için Web of Science (WoS), Scopus, EBSCO, Google Scholar, JSTOR, ProQuest, Springer, Sage, Science-Direct, Taylor & Francis, ULAKBİM gibi veri tabanları taranmıştır. Bu veri tabanlarında arama yapılırken “Sosyal Bilgiler”, “Sosyal Bilgiler Öğretim Programları”, “Sosyal Bilgilerin Tarihi”, “Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Tarihi” ve “Sosyal Bilgiler Eğitimi” gibi anahtar sözlükler kullanılmıştır. Araştırma verileri yalnızca dokümanlardan oluştuğu için etik kurul izni alınmamıştır.

Verilerin Analizi

Programlardan doküman analizi yöntemiyle elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. İçerik analizinde metin, hem teorik perspektifle önceden belirlenen kodlama çerçevesiyle (kategorilerle) hem de ortaya çıkan temalar kullanılarak analiz edilir (Cohen, Manion & Morrison, 2021; Silverman, 2018). İçerik analizi için programın felsefesi, yaklaşımı, dersin özel amaçları, öğretim yöntemleri, teknikleri, materyalleri, üniteler gibi programların ortak başlıkları ve konuları kategori olarak seçilmiştir. Ancak 1998 programında öğrenme alanları, değerler ve beceriler bulunmadığı için bu kategoriler, 2005 ve 2018 Programları arasındaki karşılaştırmalarda kullanılmıştır. Böylece üç program, belirlenen temalar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Programlardaki değişimleri yansıtmak için karşılaştırma tabloları hazırlanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde öncelikle 1998, 2005 ve 2018 yıllarında yayımlanan sosyal bilgiler öğretim programlarının içerikleri ele alınmıştır. Ardından üç program belirlenen temalar açısından karşılaştırılmıştır.

1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

Türkiye’de modern sosyal bilgilerin ilk girişimi olan 1998 Sosyal Bilgiler Dersi İlköğretim Okulu Programı, 4-7. sınıfları kapsamıştır. Programda sosyal bilgiler dersi için haftada 3 ders saati belirlenmiştir (MEB, 1998c, s. 1012).

Tablo 1. İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesi

Dersler	Sınıflar				
	4.	5.	6.	7.	8.
Sosyal Bilgiler	3	3	3	3	-
Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi	-	-	-	1	1
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	-	2

“Programın Uygulanmasıyla İlgili Açıklamalar” bölümünün altıncı maddesinde: “Konular; tarih, coğrafya, vatandaşlık, ekonomi, psikoloji, antropoloji, hukuk ve eğitim alanlarıyla ilişkili olmak üzere çok yönlü bir bütün olarak işlenir.” ifadesine yer verilmiştir (MEB, 1998a, s. 533). Bu maddeyle sosyal bilgilerin sadece tarih, coğrafya ve vatandaşlık ile sınırlı olmadığı (Dündar, 2008, s. 40) vurgulanmış olsa da o yıllarda Türkiye’de sosyal bilgiler alanında yetişmiş eleman azlığı nedeniyle bu disiplinlerin harmanlanması konusunda yetersiz kalınmıştır (Güngördü, 2002, s. 133). İlgili programın genel amaçları aşağıdaki dört alt başlık altında toplanmıştır (Alaca & Yıldırım, 2020; Güngördü, 2002; MEB, 1998a):

- Vatandaşlık Görevleri ve Sorumlulukları Yönünden (14 madde)
- Toplumda İnsanların Birbirleriyle Olan İlişkileri Yönünden (6 madde)
- Çevreyi, Yurdu ve Dünyayı Tanıma Yetenekleri Yönünden (7 madde)
- Ekonomik Yaşama Fikrini ve Yeteneklerini Geliştirmek Yönünden (7 madde)

Programın amaçlarında değerler eğitiminin yanı sıra vatandaşlık aktarımı, toplumsallaşmanın sağlanması, ulus devlet yapısının güçlendirilmesi, küreselleşme, bilimsellik, bilgi aktarımı ve demokratik devlet anlayışı gibi konular ön plana çıkarılmıştır (Çiydem & Kaymakçı, 2021).

1998 programı içerisinde yer alan bir diğer başlık olan “Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılabilecek Araç ve Gereçler”de yalnızca film şeridi, videokasetler, harita ve levhâlardan bahsedilmiştir (Akpınar & Kaymakçı, 2012; Güngördü, 2002; MEB, 1998a). Bu materyaller, daha çok tarih ve coğrafya disiplinleri ile ilgilidir. Sosyal bilgileri meydana getiren diğer disiplinlere dair herhangi bir materyalden söz edilmemiştir. Aynı zamanda programda ölçme ve değerlendirme ihmal edilmiştir. “Programın Uygulanması İle İlgili Açıklamalar” bölümünün 41. maddesinde “Öğrencilerin davranışlarındaki gelişmeler ve edindikleri alışkanlıklar gözlenir, kazandıkları bilgiler, çeşitli teknikler ve ölçme araçları ile ölçülüp değerlendirilir.” (MEB, 1998a, s. 536) ibaresiyle ölçme değerlendirmeye üstün körü bir şekilde değinilmiş (Çatak, 2015), herhangi teknik ve yöntem yer verilmemiştir (Dündar, 2008).

1998 programı birçok güncel konuyu -trafik ve insan hakları gibi- öğretim süreçlerine taşınmasına rağmen doğal afetler, küresel kirlenme, nüfus artışı ve kaynakların rasyonel kullanımı gibi modern dünyadaki güncel olayları takip etme konusunda yetersiz kalmıştır. Ayrıca 1999 yılında meydana gelen deprem felaketi, Türk toplumunun doğal afetler konusundaki bilgi ve bilinç eksikliğini ortaya çıkmıştır (Öztürk vd., 2014). Bu eksikliğin farkına varılmasının ardından bu doğrultuda 12 Ekim 1999 tarih ve 272 sayılı karar ile ilköğretim ve ortaöğretim programları ve ders kitaplarına doğal afetler ve bunların zararlarından korunma yolları ile ilgili konular eklenmiştir (MEB, 1999, s. 953). Aynı zamanda 1999 yılı itibariyle okullarda sıkça deprem tatbikatları düzenlenmiştir (Öcal, 2005).

1998 programının eleştirisi alan bir diğer yönü, programın yıllara yayılmasına -5 yıl ilköğretim ve 3 yıl ortaokul- ve kapsamı genişletilmesine rağmen haftalık ders saatinin bir saat azaltılması olmuştur. Ayrıca içerikte tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisine ait gereksiz ayrıntılar devam

etmiştir. Bu da öğrenci merkezli bir eğitim için gereken program temelini oluşturamamıştır (Öztürk vd., 2014). Nitekim Kaymakçı (2015) tarafından yapılan çalışmaya katılan öğretmenler, 1998 programının içeriğinin yoğunluğuna, beceri ve değere gereken önemi vermemesine, çağdaş öğretim yöntemleri, öğretim teknolojileri ile ölçme ve değerlendirme araçlarının kullanımına uygun olmadığına vurgu yapmışlardır.

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

Davranışçı ekole göre hazırlanan 1998 programının eleştirilen yönleri ve eksiklikleri göz önünde bulundurularak yerine yapılandırmacı öğrenme kuramına uygun olarak 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı hazırlanmıştır (Gültekin, Gürdoğan-Bayır & Göz, 2013; Şahin, 2017). Genellikle öğretim programları değiştirilirken yeni programın hazırlanma gerekçeleri açıklanır. Yeni programda 2005 programının bilimsel, bireysel, toplumsal ve teknolojik ihtiyaç, gelişim ve değişimler, sosyal bilgiler öğretimine dair yapılan araştırma sonuçları ve küreselleşme gibi faktörlerin ışığında hazırlandığı ifade edilmiştir (Akpınar & Kaymakçı, 2012; Çoban & Akşit, 2018; Şahin, 2017).

Çok kapsamlı şekilde hazırlanan 2005 programında, 1998 programından farklı olarak hem öğrenme alanlarına hem de ünitelere yer verilmiştir. 9 öğrenme alanı, NCSS’in standartlarından esinlenerek hazırlanmıştır (Açıkalin, 2018). Programda yer alan öğrenme alanları aşağıdaki gibidir (MEB, 2005):

- 1) Birey ve Toplum
- 2) Kültür ve Miras
- 3) İnsanlar, Yerler ve Çevreler
- 4) Üretim, Dağıtım ve Tüketim
- 5) Zaman, Süreklilik ve Değişim
- 6) Bilim, Teknoloji ve Toplum
- 7) Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler
- 8) Güç, Yönetim ve Toplum
- 9) Küresel Bağlantılar

Öğrenme alanlarından “Zaman, Süreklilik ve Değişim”, diğer öğrenme alanlarının içerisinde yer almıştır. 2005 programıyla gelen yeniliklerden biri de ilk defa becerilere yer verilmiş olmasıdır. Bu beceriler, aşağıdaki Tablo 2’de sunulmuştur (Alaca & Yıldırım, 2020; MEB, 2005):

Tablo 2. 2005 Programında Beceriler

Genel Beceriler	Sosyal Bilgilere Özgü Beceriler
Araştırma	Değişim ve Sürekliliği Algılama
Bilgi Teknolojilerini Kullanma	Empati
Eleştirel Düşünme	Gözlem
Girişimcilik	Mekânı Algılama
İletişim	Sosyal Katılım
Karar Verme	Zaman ve Kronolojiyi Algılama
Problem Çözme	
Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma	
Yaratıcı Düşünme	

Görüldüğü gibi, 2005 programında yer alan 15 beceriden 6’sı (sağ sütun) sosyal bilgilere özgü beceri olarak tanımlanmıştır. Tabloda sol sütunda yer alan beceriler ise tüm dersler için ortaktır (Dinç & Doğan, 2010). Ayrıca programın işlerliğini artırması ve öğretmenlere yol gösterici

olması için becerilerin nasıl öğretileceğine dair çeşitli örnekler sunulmuştur. Örneğin, sebep-sonuç ilişkisini belirleme becerisi için örnek bir diyagram oluşturulmuştur. Diyagramda bir fabrikanın atıklarını denize boşalttığı için denizde yaşayan canlıların yaşamının tehlikeye girdiği anlatılmıştır (MEB, 2005).

2005 programının en önemli yeniliklerinden biri de kavram öğretimi konusunda olmuştur. Sınıf düzeyine göre değişecek şekilde 4. sınıfta 91, 5. sınıfta 121, 6. sınıfta 128 ve 7. sınıfta 122 kavram listelenmiştir (Çoban & Akşit, 2018; MEB, 2005). 2005 programında yer alan kavramların hangi sınıf kademesinde giriş, gelişme ve pekiştirme düzeylerinde öğretileceği de yine sınıflanarak tablolar halinde sunulmuştur (Tay, 2017).

2005 programının getirdiği yeniliklerden biri de değerler olmuştur. Aşağıda kazandırılmak istenen 20 değer sunulmuştur (Açıkalm, 2011):

Tablo 3. 2005 Programında Değerler

2005 Programında Yer Alan Değerler		
Adil olma	Duyarlılık	Saygı
Aile birliğine önem verme	Dürüstlük	Sevgi
Bağımsızlık	Estetik	Sorumluluk
Barış	Hoşgörü	Temizlik
Bilimsellik	Misafirperverlik	Vatanseverlik
Çalışkanlık	Özgürlük	Yardımsızlık
Dayanışma	Sağlıklı olmaya önem verme	

Yukarıda sunulan değerler tablosunun yanı sıra değer kavramı ve değer öğretim yaklaşımları açıklanmıştır. Son olarak 1998 programında “amaç” olarak ifade edilen konular (MEB, 1998a), 2005 programında “kazanım” olarak yer almıştır. Kazanım ise “öğrenme süreci içerisinde, planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla öğrencinin kazanması beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerler” (MEB, 2018a, s. 21) olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda 2005 programında 4. sınıfta 46, 5. sınıfta 47, 6. sınıfta 43 ve 7. sınıfta 39 adet kazanım listelenmiştir (Ablak & Yıldırım, 2021).

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

2018 programı, amaç, içerik ve yaklaşım olarak 2005 programından ciddi bir farklılık içermemektedir. Bu programdaki değişiklikleri kısmi olarak tanımlayabiliriz. İlk olarak 2018 programında 7 öğrenme alanına yer verilmiştir. 2005 programında yer alan 3 öğrenme alanı (Zaman, Süreklilik ve Değişim/ Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler/ Güç, Yönetim ve Toplum) çıkarılarak “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı eklenmiştir. 2005 programında olduğu gibi, bu programda da NCSS’in standartlarından biri olan “Vatandaşlık İdealleri ve Uygulamaları” temasına yer verilmemiştir. Bu programdaki en önemli farklılık, ara disiplinlerin kaldırılarak yetkinliklerin ve çeşitli okuryazarlık becerilerinin eklenmesidir. Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinden alınan bu yetkinler aşağıda sıralanmıştır:

- 1) Ana Dilde İletişim
- 2) Yabancı Dillerde İletişim
- 3) Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/Teknolojide Temel Yetkinlikler
- 4) Dijital Yetkinlik
- 5) Öğrenmeyi Öğrenme
- 6) Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler
- 7) İnisiyatif Alma ve Girişimcilik Algısı

8) Kültürel Farkındalık ve İfade (MEB, 2018b, s. 4-5).

Bu yetkinliklere bağlı olarak programa 7 okuryazarlık becerisi (çevre okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, medya okuryazarlığı ve politik okuryazarlık) eklenmiştir. Bunun dışında bazı değerler ve beceriler çıkarılmış veya eklenmiştir.

1998, 2005 ve 2018 Öğretim Programlarının Karşılaştırılması

Buraya kadar özellikleri sunulan 1998, 2005 ve 2018 Programları bazı yönlerden farklı niteliklere sahiptir. En büyük farklılıklar, 1998 ve 2005 programları arasındadır. 2018 Programı, 2005 programının kısaltılmış versiyonudur. Öncelikle 2005 programında dünyayla entegre olma çabası hâkimdir. Bu görüşü destekleyen en önemli unsur, Küresel Bağlantılar öğrenme alanıdır. Bu öğrenme alanında dünyada çeşitli ülkelere ait kültürlere, uygulamalara ve niteliklere yer verilmiştir. Nitekim bazı çalışmalarda 1998 programının ulusal, 2005 programının küresel bir bakış açısıyla hazırlandığına ve ulusal amaçların zayıfladığına dikkat çekilmektedir (Akpınar & Kaymakçı, 2012; Aykaç, 2011). Bunun yanında 1998 programının amaçlarında toplumsal kimliğin; 2005 ve 2018 programlarında bireysel kimliğe doğru bir yönelimin arttığı görülmektedir (Karasu-Avcı & İbret, 2018). Başka bir deyişle 2005 yılından sonra sosyal bilgiler derslerinde bireyselliğin daha fazla ön plana çıktığını söylemek mümkündür.

Programların benimsediği sosyal bilgiler yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde, 1988 programında doğrudan yer verilme de vatandaşlık aktarımının hâkim olduğu görülmektedir (Çiydem & Kaymakçı, 2021). Buna karşın 2005 programının geleneksel üç sosyal bilgiler yaklaşımına (vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler, sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler ve yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler) uygun olarak hazırlandığı ifade edilmiştir (MEB, 2005). 2018 programında ise vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgilerin terk edildiği ve yalnızca sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler ve yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler yaklaşımlarının benimsendiği vurgulanmıştır (MEB, 2018b).

Yenilikçi bir program olan 2005 programı, öncesinde yayınlanan diğer tüm programlardan ayrılmaktadır. Program; içerdiği açıklamalar, etkinlik önerileri ve örnekler bakımından oldukça detaylı ve zengindir. Bu bağlamda 1998 programı bilgiyi öğretmeyi, 2005 programı öğrencinin öğrenmeyi öğrenmesini, bilgiyi işlemlerini ve üretmesini ön planda tutmaktadır. 2018 programı ise yaklaşım açısından 2005 programının pek farklı değildir.

1998 programında 4 başlığa bölünmüş olarak 34 (MEB, 1998a), 2005 programında 17 genel amaca yer verilmiştir (MEB, 2005). 1998 ve 2005 programlarında genel amaçlar şeklinde ifade edilen bölüm, 2018 programında özel amaçlar adını almıştır. 2018 programında 18 özel amaç bulunmaktadır. 2005 programından farklı olarak 2018 programına yeni bir amaç eklenmiştir: “[Öğrencilerin] Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri” (MEB, 2018b, s. 8). 2005 programında genel amaçların tarih, vatandaşlık, ekonomi, coğrafya gibi disiplinlere olan yakınlıkları bakımından sınıflandırılmadan verilmesi, sosyal bilgilerin programının disiplinler arası anlayışla kurgulandığının göstergesidir.

Programlara öğrenme ve öğretim strateji, yöntem ve teknikleri açısından bakıldığında 1998 programında kroki, harita, plan, grafik okuma gibi coğrafi materyallere ve becerilere dikkat çekilmiştir (Akpınar & Kaymakçı, 2012). Bunun yanında 2005 programıyla birlikte ilk defa

birçok çağdaş öğrenme ve öğretim strateji, yöntem ve teknikleri yer alırken, 2018 programında bu tür bilgiler çok sınırlıdır.

1998 programında ölçme ve değerlendirme için ayrı bir başlık yer almamıştır. Yalnızca “Programın Uygulanması İle İlgili Açıklamalar” bölümünün 41. maddesinde (MEB, 1998a, s. 536) somut örnekler içermeyen tavsiyeler yer almıştır. Buna karşın 2005 programında ölçme ve değerlendirme için özel bir başlık ayrılmış ve bu başlık altında öz değerlendirme formları, tutum ölçekleri, dereceli puanlama anahtarları, örnek kavram haritaları, proje değerlendirme ölçeği gibi çeşitli örneklerle ve açıklamalara verilmiştir (MEB, 2005). 2018 programında ise ölçme ve değerlendirmeye ilişkin ilkeler açıklanmasına rağmen örnekler sunulmamıştır.

2005 programı, birçok yönden 1998 programından farklılaşmıştır. Öncelikle programda öğrenme alanları ilk defa yer bulmuştur. Bu bağlamda üç programın öğrenme alanları ve üniteler açısından sınıf düzeylerine (5, 6, 7 ve 8) göre karşılaştırması aşağıdaki tablolarda sunulmuştur:

Tablo 4. Dördüncü Sınıf Kademesindeki Öğrenme Alanları ve Üniteler

Öğrenme Alanı	1998		2005		2018	
	Ünite	Öğrenme Alanı	Ünite	Öğrenme Alanı	Ünite	
-	Aile, Okul ve Toplum Hayatı	Birey ve Toplum	Kendimi Tanıyorum	Birey ve Toplum	-	
-	Yakın Çevremiz	Kültür ve Miras	Geçmişimi Öğreniyorum	Kültür ve Miras	-	
-	İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yaşadığımız Yer	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	-	
-	Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretimden Tüketime	Bilim Teknoloji ve Toplum	-	
-	-	Bilim, Teknoloji ve Toplum	İyi ki Var	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	-	
-	-	Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Hep Birlikte	Etkin Vatandaşlık	-	
-	-	Güç, Yönetim ve Toplum	İnsanlar ve Yönetim	Küresel Bağlantılar	-	
-	-	Küresel Bağlantılar	Uzaktaki Arkadaşlarım	-	-	

Tablo 5. Beşinci Sınıf Kademesindeki Öğrenme Alanları ve Üniteler

1998		2005		2018	
Öğrenme Alanı	Ünite	Öğrenme Alanı	Ünite	Öğrenme Alanı	Ünite
-	Vatan ve Millet	Birey ve Toplum	Haklarımı Öğreniyorum	Birey ve Toplum	-
-	Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk	Kültür ve Miras	Adım Adım Türkiye	Kültür ve Miras	-
-	Güzel Yurdumuz Türkiye	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Bölgemizi Tanıyalım	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	-
-	İslamiyet’in Doğuşu, Yayılışı ve Türkler	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ürettiklerimiz	Bilim Teknoloji ve Toplum	-
-	-	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Gerçekleşen Düşler	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	-
-	-	Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Toplum İçin Çalışanlar	Etkin Vatandaşlık	-
-	-	Güç, Yönetim ve Toplum	Bir Ülke Bir Bayrak	Küresel Bağlantılar	-
-	-	Küresel Bağlantılar	Hepimizin Dünyası	-	-

Tablo 6. Altıncı Sınıf Kademesindeki Öğrenme Alanları ve Üniteler

1998		2005		2018	
Öğrenme Alanı	Ünite	Öğrenme Alanı	Ünite	Öğrenme Alanı	Ünite
-	Demokratik Hayat	Birey ve Toplum	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	Birey ve Toplum	-
-	Coğrafya ve Dünyamız	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yeryüzünde Yaşam	Kültür ve Miras	-
-	Türkiye Tarihi	Kültür ve Miras	İpek Yolu’nda Türkler	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	-
-	Moğollar ve Diğer Türk Devletleri	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ülkemizin Kaynakları	Bilim Teknoloji ve Toplum	-
-	Türkiyemiz	Küresel Bağlantılar	Ülkemiz ve Dünya	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	-
-	Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu	Güç, Yönetim ve Toplum	Demokrasinin Serüveni	Etkin Vatandaşlık	-
-	-	Bilim Teknoloji ve Toplum	Elektronik Yüzyıl	Küresel Bağlantılar	-

Tablo 7. Yedinci Sınıf Kademesindeki Öğrenme Alanları ve Üniteler

1998		2005		2018	
Öğrenme Alanı	Ünite	Öğrenme Alanı	Ünite	Öğrenme Alanı	Ünite
-	Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri	Birey ve Toplum	İletişim ve İnsan İlişkileri	Birey ve Toplum	-
-	İstanbul’un Fethi ve Sonrası	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Ülkemizde Nüfus	Kültür ve Miras	-
-	Avrupa’da Yenilikler	Kültür ve Miras	Türk Tarihinde Yolculuk	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	-
-	17 ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti	Bilim Teknoloji ve Toplum	Zaman İçinde Bilim	Bilim Teknoloji ve Toplum	-
-	19 ve 20. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ekonomi ve Sosyal Hayat	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	-
-	Osmanlı Kültür ve Uygarlığı	Güç, Yönetim ve Toplum	Yaşayan Demokrasi	Etkin Vatandaşlık	-
-	Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası	Küresel Bağlantılar	Ülkeler Arası Köprüler	Küresel Bağlantılar	-

Tablolarda görüldüğü gibi, 1998 programında ünitelerin sayılarına ve isimlerine yer verilmiştir. Öğrenme alanlarına ilk defa 2005 programında yer verilirken, 2018 programında ünite isimleri bulunmamaktadır. Kaldırılan iki öğrenme alanı (Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler ile Güç, Yönetim ve Toplum), 2018 programının “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanının içerisinde birleştirilmiştir.

1998 programında değerlere dolaylı olarak yer verilmesine (Çiydem & Kaymakçı, 2021) rağmen hangi değerlerin kazandırılması gerektiğine dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. 2005 programında değerlerin tanımı verilmiş, ardından değerler listelenmiş ve bu değerlerin hangi kazanımda doğrudan verileceği tablolar halinde sunulmuştur. Ancak 2018 programında değerlerle ilgili ilişkilendirmeler açıkça belirtilmemiştir. 2018 programına iki yeni değer (eşitlik ve tasarruf) eklenmiş ve dört değer (hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme ve temizlik) çıkarılmıştır (Kalaycı & Baysal, 2020; Öztürk & Kafadar, 2020).

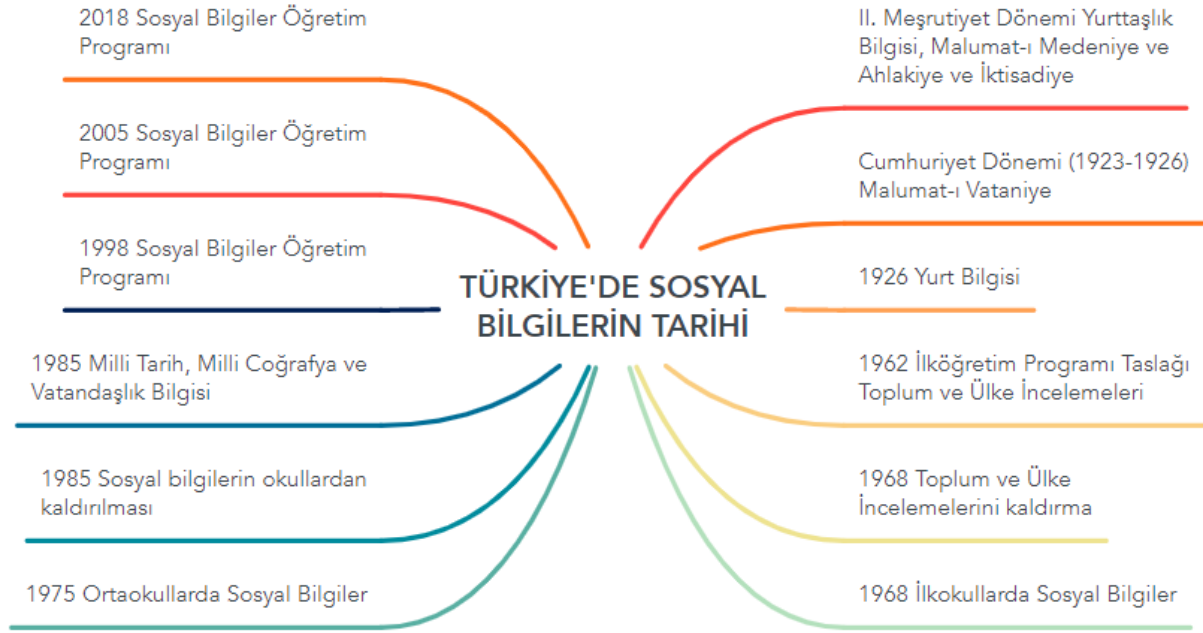
Yine 1998 programında becerilere yer verilmezken, 2005 programında altısı sosyal bilgilere özgü olmak üzere toplam 15 beceri bulunmaktadır. 2018 programında ise yedisi okuryazarlık becerileri (çevre okuryazarlığı, finansal okuryazarlık, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, medya okuryazarlığı ve politik okuryazarlık) olmak üzere 14 yeni beceri eklenip, 2 beceri (yaratıcı düşünme ve bilgi teknolojilerini kullanma) çıkartılarak toplamda 27 beceriye yer verilmiştir (MEB, 2018b).

Tablo 8. Programlarda Beceriler

Beceriler	1998	2005	2018
Araştırma	-	+	+
Çevre okuryazarlığı	-	-	+
Değişim ve sürekliliği algılama	-	+	+
Dijital okuryazarlık	-	-	+
Eleştirel düşünme	-	+	+
Empati	-	+	+
Finansal okuryazarlık	-	-	+
Girişimcilik	-	+	+
Gözlem	-	+	+
Harita okuryazarlığı	-	-	+
Hukuk okuryazarlığı	-	-	+
İletişim	-	+	+
İş birliği	-	-	+
Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	-	-	+
Kanıt kullanma	-	-	+
Karar verme	-	+	+
Konum analizi	-	-	+
Medya okuryazarlığı	-	-	+
Mekânı algılama	-	+	+
Öz denetim	-	-	+
Politik okuryazarlık	-	-	+
Problem çözme	-	+	+
Sosyal katılım	-	+	+
Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama	-	-	+
Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma	-	+	+
Yenilikçi düşünme	-	-	+
Zaman ve kronolojiyi algılama	-	+	+
<i>Yaratıcı düşünme</i>	-	+	-
<i>Bilgi teknolojilerini kullanma</i>	-	+	-

2005 programında her bir becerinin açıklamaları sunulurken (MEB, 2005), 2018 programındaki 27 temel beceriye dair herhangi bir açıklama veya beklentiye yer verilmemiştir (MEB, 2018b).

2005 programında geniş bir şekilde yer bulan kavram öğretimi, 2018 programında neredeyse yok denecek seviyeye düşmüştür. Programda yalnızca şu açıklamaya bulunmaktadır: “Program’da kavram öğretimi önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle kavram öğretiminde sınıflamalar ve farklı kavram öğretimi yaklaşımları dikkate alınmalıdır. Anlam karmaşası, kavram karmaşası ve kavram yanılgılarının giderilmesine yardımcı olunmalıdır.” (MEB, 2018b, s. 10). Bu açıklama, kavram öğretimi konusunda önemli bir kayıp yaşandığını göstermektedir. 2005 programında yer alan her kavramın hangi sınıfta nasıl öğretileceği gerekçeleriyle açıklanmasına karşın 29 sayfadan oluşan 2018 programında birçok detaya yer verilmemiştir. Buraya kadar geniş bir şekilde yer verilen Türkiye’de sosyal bilgiler eğitimindeki gelişmeler (II. Meşrutiyet’ten günümüze kadar), aşağıdaki Şekil 1’de özetlenmiştir:

Şekil 1. Türkiye’de Bilgilerin Tarihi

SONUÇLAR, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Tarihsel bağlamda bakıldığında 1998 yılından itibaren Türkiye’de Batılı formda okutulan sosyal bilgiler dersinin 2005 programıyla dünyayla daha entegre bir ders haline geldiğini söylemek mümkündür. Ancak 2018 programının hangi gerekçelerle güncellendiği hâlâ bilinmezliğini korumaktadır. Programın neden bu kadar kısaltıldığı, ekleme ve çıkarmaların neden yapıldığı açıklanmamıştır. Yeni programın getirdiği bazı olumlu gelişmeler olmasına rağmen mevcut haliyle öğretmenlere yol göstermekten uzaktır. Bugün bile bazı sosyal bilgiler eğitimcileri, birçok konuyu açıklarken 2005 programına başvurmaktadır.

1998 programı, tamamen vatandaşlık aktarımına; 2005 programı, 3 temel sosyal bilgiler yaklaşımına (bkz Barr, Barth & Shermis, 1978) ve 2018 programı sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler ve yansıtıcı araştırma olarak sosyal bilgiler yaklaşımlarına uygun hazırlanmıştır. Bu durum, sosyal bilgilerin gittikçe daha aktif, yapılandırmacı (Akpınar & Kaymakçı, 2012), interdisipliner (Ablak & Yıldırım, 2021) ve öğrenci merkezli bir anlayışa doğru ilerlediğini göstermesi açısından önemlidir. Bu ilerleyiş, aynı zamanda geleneksel davranışçı yaklaşımdan (1998 programı) yapılandırmacı öğrenme kuramına (2005 ve 2018 programları) doğru geçişin bir sonucudur.

1998 yılında hazırlanan programın amaçlarında daha ulusal ve sosyal kimlik, 2005 programında bireysel ve küresel kimlik ön plana çıkmaktadır (Akpınar & Kaymakçı, 2012; Aykaç, 2011; Karasu-Avcı & İbret, 2018). Ayrıca 2005 programında; teknolojiyi etkin kullanan, bilgiye ulaşan, bilgiyi kullanma ve üretme aşamalarında bilinçli hareket eden birey profili çizilmektedir. Ancak bu, bireylerin kendi ülkelerinden tamamen bihaber olmaları manasına gelmemektedir. Bu programın yetiştirmek istediği bireylerden kendi ülkesinde ve dünyada meydana gelen problemlere karşı duyarlı olmaları, toplumsal ve kişisel sorunlara çözüm önerileri sunabilme becerilerine ve bir bakıma küresel vatandaşın niteliklerine sahip olmaları beklenmektedir.

2018 programına “Yetkinlikler”in eklenmesi ne kadar doğruysa “Ara Disiplinler”in kaldırılması o kadar yanlış bir karar olmuştur. Sosyal bilgiler öğretmenleri, hangi kazanımı hangi ara disiplinle ilişkilendireceklerini 2005 programında görme imkânına sahipken, 2018 programı, bu konuda da bir belirsizlik yaratmıştır. Buna karşın 2018 programında dijital yetkinlik ve buna bağlı bazı okuryazarlık becerilerine yer verilmesi, 21. yüzyıl becerileriyle uyumlu bir sosyal bilgiler dersi için önemli bir adım olmuştur. Özellikle Kovid-19 salgınının getirdiği eğitimde zorunlu dijitalleşmeyle birlikte sosyal bilgiler öğretmenleri, Web 2.0 araçlarını derslerinde daha fazla kullanmaya başlamıştır (Dere ve Akkaya, 2022). Bu da sosyal bilgilerin dijitalleşmesine önem verilmesinin gerekliliğini bir kez daha ortaya koymuştur.

Türkiye’de modern sosyal bilgilerin 24 yıllık tecrübesinde geleneksel öğretim, ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin (düz anlatım, soru cevap, yazılı sınavlar, test vs.) ötesine geçmek için en ciddi adım, 2005 programıyla atılmıştır. 2005 programında en çağdaş strateji, yöntem ve teknikler öğretmenlere rehberlik etmesi için örnek etkinliklerle açıklanmıştır. Bu sayede Türkiye’de bugün ortaokullarda öğrenim gören öğrenciler, sosyal bilgiler derslerinde daha yenilikçi uygulamalarla karşılaşmaktadır. Buna karşın 1998 ve 2018 programlarında ölçme ve değerlendirmeye ilişkin yüzeysel veya genel ifadeler yer almıştır.

Türkiye’de sosyal bilgilere dair tartışılması gereken bir diğer önemli konu, tarihsel düşünme becerilerinin öğretimidir. 2005 ve 2018 programlarında tarihsel düşünme becerileri açık bir şekilde tanımlanmamıştır. Oysa her iki programda bazı tarihsel düşünme becerilerinin yer almasına ve alanyazındaki birçok çalışmada da sosyal bilgiler öğretiminin önemli bir parçası olduğuna vurgu yapılmasına rağmen, programlarda tarihsel düşünme becerilerinin sınıflamasının açıkça ifade edilmemiş olması şaşırtıcıdır. Daha da ilginç, programda kısmen yer alan tarihsel düşünme becerileri ve özellikle tarihsel empati düzeyleri, atama sınavlarında (KPSS-ÖABT) sosyal bilgiler öğretmen adaylarının karşına çıkmaktadır. Alanyazın ve uygulama arasındaki bu ciddi çelişki, mutlaka giderilmelidir.

1998 programında dolaylı olarak yer alan değerler, 2005 ve 2018 programlarında açıkça yer almıştır. Ancak 2018 programında sağlıklı olmaya önem verme, hoşgörü, temizlik ve misafirperverlik değerlerinin yer almaması şaşırtıcıdır. Bunun yanında tasarruf ve eşitlik değerlerinin eklenmesi de önemli ve olumlu bir gelişmedir. Ancak 4 değer neden çıkarıldığı açıklanmadığı için hâlâ belirsizdir. Ayrıca sağlıklı olmaya önem verme ve temizlik değerlerinin programdan kaldırılmasından yalnızca 1 yıl sonra Kovid-19 salgınının patlaması ve “maske, temas ve hijyen”in günlük hayatın vazgeçilmezleri haline gelmesi, tarihi bir tesadüf olarak değerlendirilebilir. Sağlıklı olmaya önem verme ve temizlik değerlerinin uzun yıllar hayatımızı meşgul edeceği açıktır.

1998-2022 yılları arasında Türkiye’de sosyal bilgilere ilişkin gelişmeleri değerlendiren bu çalışma, 24 yılda Türkiye’de sosyal bilgiler derslerinin dünyayla daha entegre ve modern bir hale geldiğini göstermektedir. Bu entegrasyon sürecinin lokomotifini, 2005 programı olmuştur. Bu programla birlikte ilk defa çağdaş manada değer, beceri, kavram, strateji, yöntem, teknik ve uygulamalar sosyal bilgiler derslerinin bir parçası haline gelmiştir. Özellikle geniş kapsamı ve rehber niteliğiyle 2005 programı, yapılandırmacı sosyal bilgilerin Türkiye’ye tanıtılmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu program sayesinde artık sosyal bilgiler eğitiminin birincil önceliği, davranışçı yaklaşım değil, yapılandırmacılıktır. Her ne kadar 2018 programıyla çok kısa bir form sunulsa da 2005 programının içeriği ve uygulamaları büyük oranda devam etmektedir. Ayrıca 2018 programıyla yetkinliklerin ve okuryazarlıkların sosyal bilgiler derslerine dâhil edilmesi büyük kazanımlardır. Dijital dünyayla daha entegre bir sosyal bilgiler

eğitimi için Türkiye’de alınması gereken çok yol olmasına rağmen 24 yıllık gelişim umut vericidir. Bu konuda sosyal bilgiler eğitimcileri önemli bir rol üstlenmektedir. Tıpkı 1900’lerde Amerika’da tartışıldığı gibi, Türkiye’de de zaman zaman bazı öğretmenler ve akademisyenler, 1998 yılından önce okutulan Millî Tarih ve Millî Coğrafya derslerine geri dönülmesi gerektiğini savunmaktadır. Geriye dönüp eski programları uygulamanın dijital dünyaya söyleyecek sözünün olmadığını ve var olan sosyal bilgiler dersini dijitalleşme ışığında daha ileriye taşımak gerektiğini tekrar hatırlatmakta fayda vardır. Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretim programları üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Bu durum, çalışmanın sınırlı yönünü oluşturmaktadır. Ancak öğretim programları, alana yön verdiği için yıllar içerisindeki değişimleri ve yönelimleri en iyi yansıtacak temel kaynaklardır. Elbette öğretim programlarının dışında ders kitapları, lisans ve yüksek lisans programları, öğretim üyeleri, öğretmenler, öğrenciler ve aday öğretmenlerin görüşleri gibi birçok veri bu çalışmaya dâhil edilebilir. Bu çalışmada öğretim programları ve alanyazındaki çalışmalar üzerinden Türkiye’de modern sosyal bilgilerin geldiği konum yansıtılmıştır. Bundan sonra çalışma yapacak kişilere diğer kaynakları kullanarak farklı bakış açıları sunmaları tavsiye edilebilir.

Etik Metin

Bu makalede araştırma ve yayım etiği kuralları takip edilmektedir. Makale ile ilgili her türlü ihlalin sorumluluğu yazar/yazarlara aittir.

KAYNAKÇA

- Ablak, S. & Yıldırım, S. G. (2021). Development of social studies course in Turkey: 2000-2020 periods. In Ö. Akman, F. O. Atasoy & T. Gür (Eds.). *Education, social, health and political developments in Turkey between 2000-2020* (p. 44-61). ISRES.
- Açıkalm, M. (2011). Current status of social studies education in Turkey. *J SSE-Journal of Social Science Education, 1*(1), 44-53.
- Açıkalm, M. (2018). *Araştırmaya dayalı sosyal bilgiler öğretimi*. Yeni İnsan.
- Akdağ, H. & Kaymakçı, S. (2011). A chronological approach to development of social studies education in Turkey. *Educational Research and Reviews, 6*(15), 854-863.
- Akpınar, M. & Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 20*(2), 605-626.
- Alaca, E. (2017). Sosyal bilgiler ders kitapları üzerine bir değerlendirme. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 18*(6), 759-785.
- Alaca, E. & Yıldırım, T. (2020). *Sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitapları*. Nobel.
- Ambarlı, A. (2010). *Türkiye’de cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programları (değişiklikler, düzenlemeler, güncellemeler)*. [Yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Aykaç, N. (2011). Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan günümüze sosyal bilgiler programı öğeleri açısından değerlendirilmesi. *Elementary Education Online, 10*(2), 406-420.
- Barr, H. (1997). Defining social studies. *Teachers and curriculum, 1*, 6-13.
- Barr, R., Barth, J. L. & Shermis, S. S. (1978). *Sosyal bilgilerin doğası* (Çev. Ed. C. Dönmez). Pegem.
- Bilgili, A. S. (2019). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. A. S. Bilgili (Ed.). *Sosyal bilgilerin temelleri içinde* (s. 1-31). Pegem.
- Cohen, L., Manion, L. ve Morrison, K. (2021). *Eğitimde araştırma yöntemleri* (Çev. Ed. E. Dinç & K. Kasımoğlu). Pegem.
- Çatak, M. (2015). Türkiye’de sosyal bilgiler eğitim programlarının incelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi, 62*(19), 69-94.

- Çiydem, E. & Kaymakçı, S. (2021). Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin yönelimi üzerine bir değerlendirme. *İnsan & İnsan Dergisi*, 27(8), 179-207. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.818742>
- Çoban, O. & Akşit, İ. (2018). 2005 ve 2017 Sosyal bilgiler öğretim programlarının öğrenme alanı, kazanım, kavram, değer ve beceri boyutları açısından karşılaştırılması. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(1), 479-505. <https://doi.org/10.7596/taksad.v7i1.1395>
- Dere, İ. & Akkaya, A. (2022). Öğretmenlerin deneyimleriyle pandemi döneminde uzaktan sosyal bilgiler dersleri. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 51(2), 2022, 1172-1206. <https://doi.org/10.14812/cuefd.1035594>
- Dinç, E. & Doğan, Y. (2010). İlköğretim ikinci kademe sosyal bilgiler öğretim programı ve uygulanması hakkında öğretmen görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 17-49.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Dunn, A. W. (1916). *The social studies in secondary education*. Government Printing Office. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED542444.pdf>
- Dündar, Ş. (2008). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğrenme ortamlarının yapılandırmacı özellikler açısından değerlendirilmesi*. [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Erden, M. (2000). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Alkım.
- Evans, R. W. (2006). The social studies wars, now and then. *Social Education*, 70(5), 317-322.
- Gültekin, M., Gürdoğan-Bayır, Ö. & Göz, N. L. (2013). 2004 sosyal bilgiler öğretim programında yeni anlayışlar: 1998 öğretim programından farklılıkları açısından bir inceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 46(12), 24-49.
- Güngördü, E. (2002). *İlköğretim okullarında hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Nobel.
- Kabapınar, Y. (2019). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi* (6. baskı). Pegem.
- Kalaycı, N. & Baysal, S. B. (2020). Sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırmalı analizi (2005- 2017-2018). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 106-129. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.544022>
- Karasu-Avcı, E. & İbret, B. Ü. (2018). Sosyal kimliğin oluşumunda sosyal bilgiler dersinin rolünün incelenmesi: sosyal bilgiler öğretim programları (1968, 1998, 2005). *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (29), 336-376. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.384963>
- Kayaalp, F. (2016). *İdeoloji-vatandaşlık ilişkisi bağlamında 1923-1950 Türkiye’sinde sosyal bilgiler kapsamındaki ders kitaplarının incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Kaymakçı, S. (2015). Öğretmen görüşleri ışığında 1998 ve 2005 sosyal bilgiler öğretim programlarındaki değişimi anlamak. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 181(40), 293-309. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2015.3901>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1990). *Tebliğler Dergisi*, 62(2315).
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1998a). *Tebliğler Dergisi*, 61(2487).
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1998b). *Tebliğler Dergisi*, 61(2490).
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1998c). *Tebliğler Dergisi*, 61(2492).
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1999). *Tebliğler Dergisi*, 62(2506).
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2005). *Sosyal bilgiler öğretim programı*. TTKB.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018a). *Ortaöğretim çağdaş Türk ve dünya tarihi dersi öğretim programı*. TTKB. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=337>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018b). *Sosyal bilgiler öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. TTKB. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354>
- National Council for the Social Studies (NCSS). (t.y.). *Publications and resources*. <https://www.socialstudies.org/publications-resources>

- Öcal, A. (2005). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde deprem eğitiminin değerlendirilmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 169-184.
- Öztürk, C., Coşkun-Keskin, S. & Otluoğlu, R. (2014). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Pegem.
- Öztürk, C. (2015). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. C. Öztürk (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi içinde* (s. 1-31). Pegem.
- Öztürk, C. & Kafadar, T. (2020). 2018 Sosyal bilgiler dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 112-126. <https://doi.org/10.24315/tred.550508>
- Resmi Gazete. (1997). *İlköğretim ve eğitim kanunu, millî eğitim temel kanunu, çıraklık ve meslek eğitimi kanunu, millî eğitim bakanlığının teşkilat ve görevleri hakkında kanun ile 24.3.1988 tarihli ve 3418 sayılı kanunda değişiklik yapılması ve bazı kâğıt ve işlemlerden eğitime katkı payı alınması hakkında kanun*. Kanun No: 4306. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23084.pdf>
- Ross, E. W. (2001). The struggle for the social studies curriculum. In E. W. Ross (Ed.). *The social studies curriculum purposes, problems and possibilities* (p. 203-228). State University of New York.
- Silverman, D. (2018). *Nitel verileri yorumlama* (Çev. Ed. E. Dinç). Pegem.
- Şahin, M. (2017). Social studies curricula in Turkey: Historical evolution. *European Journal of Education Studies*, 3(2), 48-64. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.241260>
- Tay, B. (2017). 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının karşılaştırması. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 27(8), 461-487.
- Thornton, S. J. (2017). A concise historiography of the social studies. In M. M. Manfra, & C. M. Bolick (Eds.). *The Wiley handbook of social studies research* (p. 9-41). John Wiley & Sons, Inc.
- Ulutaş, B. (2017). Doküman analizi. F. N. Seggie & Y. Bayyurt (Ed.). *Nitel araştırma: Yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları içinde* (s. 279-297). Anı.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.

EXTENDED ABSTRACT

The Recent History of Social Studies Education in Turkey: 23 Years of Experience (1998-2022)

Introduction

Social studies are an interdisciplinary course that emerged in the USA and is taught in many countries nowadays. When we examine the history of social studies course that is the combination of the disciplines of history, geography, and citizenship education dating back to 1962 in Turkey. The course, taught under the name "Society and Country Studies" in 1962, was renamed "Social Studies" in 1968. The teaching of social studies as a single course in Turkey was interrupted due to political reasons, and social studies was divided into three courses such as "National History", "National Geography" and "Citizenship Studies" in 1985. The social studies course in Turkey remained far from its interdisciplinary form until 1990.

Method

The researchers used the document analysis method to access the 1998, 2005, and 2018 Social Studies Curricula, which are primary data sources of the research. In addition, examined the literature studies through databases such as Web of Science (WoS), Scopus, EBSCO, Google Scholar, JSTOR, ProQuest, Springer, Sage, Science-Direct, Taylor & Francis, ULAKBİM. The data were evaluated by the content analysis method. For the content analysis, the standard titles and subjects of the curricula, such as the course's philosophy, approach, particular objectives, teaching methods, techniques, materials, and units, were chosen as categories. However, since the 1998 Curriculum did not include learning strands, values, and skills, these themes were used in comparing the 2005 and 2018 curricula. Thus, three curricula were evaluated within the framework of the determined themes. Comparison tables have been prepared to reflect the changes in the curricula.

Findings

When examining 1998, 2005, and 2018 social studies curricula, it was determined that the 1998 Curriculum did not fully reflect modern social studies understanding. Some of the reasons for these; Examples are the cursory mention of assessment and evaluation, the lack of contemporary teaching methods, and the fact that it does not follow the developments in the world, such as NCSS Standards. In addition, although the 1998 Curriculum includes many current issues of that time (such as traffic and human rights), it was insufficient to follow current events in the modern world, such as natural disasters, global pollution, population growth, and rational use of resources. The 2005 Curriculum was designed with a constructivist approach and is revolutionary for all previous curricula. This comprehensive curriculum includes NCSS Standards, makes contemporary suggestions on assessment and evaluation, has 21st-century skills, and lists the values that should transfer to students. The 2018 Curriculum is similar to the 2005 curriculum, but it is a shorter version. What is different from the previous curricula is the addition of some competencies and literacy from the Turkish Qualifications Framework.

Conclusion, Discussion, and Suggestions

When 1998, 2005, and 2018 curricula are examined, a transition from the behavioral approach to the constructivist approach draws attention. National and social identities are at the forefront of the aims of the curriculum prepared in 1998, and individual and global identity is at the forefront of the 2005 curriculum (Akpınar & Kaymakçı, 2012; Aykaç, 2011; Karasu-Avcı & İbret, 2018). The correct decision is adding "Competences" to the 2018 Curriculum, but the wrong decision is to remove "Intermediate Disciplines" from the program. Social studies teachers had the opportunity to see which achievement they would associate with

which sub-disciplines in the 2005 Curriculum. On the other hand, the inclusion of digital competence and related literacy skills in the 2018 Curriculum has been an essential step for a social studies course that is compatible with 21st-century skills. The 2005 curriculum explained the most contemporary strategies, methods, and techniques to guide teachers with sample activities. In this way, students studying in secondary schools in Turkey today encounter more innovative applications in social studies courses. On the other hand, there were simple or general statements about assessment and evaluation in the 1998 and 2018 curricula. Another critical issue that needs to be discussed in social studies in Turkey is the teaching of historical thinking skills. Historical thinking skills are not clearly defined in 1998, 2005, and 2018 curricula. However, it is surprising that although some historical thinking skills are included in both curricula and emphasized as an essential part of social studies teaching in many studies in the literature, they are not clearly expressed in the curriculum. More interestingly, every year, the social studies teacher appointment exams have asked several questions about historical thinking skills and empathy levels, which are partially included in the curriculum. In other words, there is a serious contradiction between the curriculum, the literature, and the practice. This contradiction must be resolved.

Values implicitly included in the 1998 curriculum were explicitly included in the 2005 and 2018 curricula. However, it is surprising that the values of giving importance to health, tolerance, cleanliness, and hospitality are not included in the 2018 Curriculum. In addition, the addition of savings and equality values is a significant and positive development. However, it is still unclear as it is not explained why the four values were extracted. Surprisingly, the explosion of the Covid-19 epidemic and the fact that "mask, contact and hygiene" became indispensable in daily life only one year after the removal of the values of being healthy and cleaning from the curriculum can be considered a historical coincidence. The values of giving importance to being healthy and cleaning will occupy our lives for many years.

Results of the study that evaluate the developments in social studies in Turkey between 1998 and 2022 show that social studies courses in Turkey have become more integrated and modern in 24 years. The pioneer of this integration process has been the 2005 Social Studies Teaching Curriculum. With this curriculum, for the first time, values, skills, concepts, strategies, methods, techniques, and practices have become a part of social studies courses. Especially with its detail and guiding nature, the 2005 curriculum was influential in introducing constructivist social studies to Turkey. Thanks to this curriculum, the primary priority of social studies education is constructivism, not a behaviorist approach. Furthermore, including competence and literacy in social studies courses in the 2018 curriculum is a significant step. Although Turkey has a long way to go for a more integrated social studies education in the digital world, the 24-year development is promising. Social studies educators play an essential role in this regard. Just as it was discussed in the USA in the 1900s, some teachers and academics in Turkey from time to time argue that they should be returned to the National History and National Geography courses taught between 1985-1998. It is helpful to remind again that applying previous curricula has nothing to say about the digital world and that moving the current social studies course further in the light of digitalization is necessary. This study evaluates chiefly through social studies teaching curricula. This is a limited aspect of the study. However, since curricula give direction to the field, they are the primary sources that best reflect the changes and trends over the years. Of course, apart from the curriculum, this kind of study can include many data such as textbooks, opinions of faculty members, and undergraduate and graduate curricula. The current research reflects the position of modern social studies in Turkey through the curriculum and literature studies. After that, it can be suggested to those who will work to present different perspectives by using other sources.

"International Journal of New Approaches in Social Studies - IJONASS" is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).